

Archivaris Sint-Jan

Leo Peters: 'Liefdewerk oud papier'

Leo Peters, beheerder en archivaris van de schatten van de Sint-Janskathedraal. (Foto: Olaf Smit)

Een oproep in het parochieblad om vrijwilligers voor 'De Bouwloods', het museum van (de restauratie) van de Sint-Jan, was voor Leo Peters (67) het begin. Want met de vroegere archivaris van het Streekarchief van Woerden en omgeving kreeg de Sint-Jan zomaar een vakman in huis, die het kerkbestuur al te goed kon gebruiken. Archivaris van de kathedrale basiliek van de Sint-Jan is Leo Peters nu. Al is het nog altijd vrijwilligerswerk. In zijn geval: vrijwilligersvákwerk.

Min of meer door toeval is een band gegroeid tussen Leo Peters en Den Bosch, en meer in het bijzonder met de Sint-Jan. Door militaire dienst kwam hij in de Isabellakazerne terecht, thans weliswaar in Vught, maar toen nog onder de gemeente 's-Hertogenbosch vallend. Na een ongeluk – gecompliceerde beenbreuk – werd hij in Den Bosch opgenomen, weliswaar tijdelijk, maar door een verblijf van niet minder dan drie maanden in het vroegere Sint Joannes de Deo-ziekenhuis lang genoeg om aardig wat Bosch bloed in zijn aderen te krijgen. En in dat van zijn vrouw, toen nog zijn vriendin, die trouw elke zondag op bezoek kwam. Als dan 's middags de tijd was aangebroken dat de patiënten hun middagslaapje moesten doen, zeiden de broeders tegen haar: 'Ga maar zo lang naar de Sint-Jan, ga maar naar Maria. Het komt best goed met die jongen.' In feite het begin van hun beider Mariaverering, die hen later met enige regelmaat naar Den Bosch voerde. 'Als er wat belangrijks was in het gezin dan trokken we naar Den Bosch.' Daarbij denkt Leo Peters met name aan de adoptie van hun tweede dochter, afkomstig uit Zuid-Korea. 'Dat zijn stappen, die je niet zo maar zet. Voor ons was dat een van de zaken, waarvoor we naar Den Bosch gingen.'

Eervol afgekeurd

Door zijn vader, die bij de Rijksgebouwendienst werkte en uit dien hoofde nogal eens werd overgeplaatst, was Leo Peters niet aan één plaats gebakken. Geboren in Amstelveen woonde hij nadien in Den Haag en Wassenaar, totdat hij voor z'n militaire dienst eerst te Maastricht en vervolgens in de Isabellakazerne terecht kwam, voor Leo Peters 'de start waarom ik nu hier in Den Bosch zit'. Want op die kazerne overkwam hem dat ongeluk op de stormbaan van de Kaderschool Infanterie, die hem op drie maanden Sint Joannes de Deo kwam te staan. 'Daarna heb ik nog een blauwe maandag in Kampen gezeten en ruim een half jaar in het militair revalidatiecentrum in Doorn om tenslotte eervol afgekeurd te worden.'

Inmiddels 1961 kon hij in de gemeente Woerden aan de slag op de Afdeling Post- en Archiefsaken, een functie die zijn verdere loopbaan definitief zou bepalen. 'Als er bezoekers kwamen om wat in het

archief op te zoeken, kon ik ze vaak niet helpen, omdat ik oude stukken niet kon lezen. Dat kon natuurlijk niet. Daarom besloot ik de deeltijdopleiding aan de Rijksarchiefschool te gaan volgen.' Daaruit groeide de archivaris, die nadien het Streekarchief Woerden en omgeving ('Rijnstreek') heeft opgezet. 'Er was eigenlijk helemaal niks, ik heb het dus helemaal, en in mijn eentje, van de grond moeten tillen.' Toen hij in 1998 na veertig dienstjaren stopte, liet hij een perfect opererende dienst achter met acht gekwalificeerde medewerkers.

Een en al gloria

Overigens was het stoppen met werken maar heel betrekkelijk. Hij is nog een tijd 'als vrijwilliger bij mijn eigen dienst doorgegaan. Zo heb ik een aantal zaken kunnen afmaken waar ik eerder niet aan toe was gekomen.' De rechtenstudie die hij na zijn pensionering ook nog was begonnen, heeft hij echter niet af kunnen maken. 'Je begint vol goede moed, maar al snel merk je, dat je tijd te kort komt, want ik was ook nog voorzitter van de Regionale Historische Vereniging aldaar, redacteur van het Historisch Tijdschrift, enz.'

Behalve deze activiteiten was er echter niets dat het echtpaar Peters nog aan Woerden bond. De beide dochters trokken naar het buitenland, verdere familie was daar niet, en toen de Franciscanen na 350 jaar uit Woerden vertrokken, stelde ook de binding met de parochie, en meer in het bijzonder met de grote Franciscanerkerk, niet zo gek veel meer voor. 'Zodat we af en toe maar eens naar de Sint-Jan gingen. Na de kerk dronken we koffie bij 't Pumpke. Daar trof je altijd wel mensen. Je proefde de zuidelijke gemoedelijkheid. Daarna gingen we terug naar Woerden, waar op zondag helemaal niks te doen valt.'

'Het begon met een keer per maand, later gingen we steeds meer. En al gauw was het zo, dat het voor ons geen zondag was als we niet naar de Sint-Jan waren geweest.' Toen het ook tijd begon te worden om kleiner te gaan wonen was de keus niet zo moeilijk. Sinds 2004 is het in Den Bosch-Zuid wat hij noemt 'een en al gloria'.

Rijke bronnen

Als vrijwilliger in *De Bouwloods* voelde Leo Peters zich eens te meer als een vis in het water. 'Als je ziet hoe je daar in de groep van vrijwilligers wordt ontvangen, zo gemoedelijk, dat kende ik niet.'

'En als je dan merkt hoe het archief van de Sint-Jan (gevestigd in De Bouwloods) kampte met gebrek aan menskracht, dan geef je al gauw te kennen dat je ook hier best wat wil komen doen.' Toen nog het

Jan Mosmans, geschilderd door Herman Moerkerk, in 1926. Mosmans was een groot deel van zijn leven archivaris van de Sint-Jan en in die zin een van de voorgangers van Leo Peters. Ook Mosmans verrichtte dit werk op basis van vrijwilligheid. Hij overleed in 1966 op 96-jarige leeftijd. Op het schilderij, dat in het stadhuis hangt, heeft hij het Obituarium van de Sint-Jan in handen.

(Foto: Ton van der Vorst, 's-Hertogenbosch)

Mosmans dreef met zijn broers een muziekhandel in de Kerkstraat. Daarnaast was hij zeer actief op geschiedkundig terrein. Zo publiceerde hij in 1907 samen met zijn broer Alphons een overzichtswerk van de oude Bossche huisnamen dat nog dagelijks geraadpleegd wordt. In 1931 kwam zijn belangrijkste publicatie uit: een standaardwerk over de Sint-Jan. Naar aanleiding hiervan ontving hij de erepenning van de stad 's-Hertogenbosch.

Jan Mosmans was ook Jeroen Bosch-kenner en zeer geïnteresseerd in bouw-historie en archeologie. In zijn nalatenschap die als 'collectie Mosmans' in het Stadsarchief berust, bevinden zich naast uittreksels uit archieven, opstellen, familiepapieren enz. ook een groot aantal aantekeningen en schetsjes van archeologische waarnemingen in de stad, uit een tijd toen vrijwel niemand daar nog oog voor had.

*De geschiedenis van de Sint-Jan op de planken.
(Foto: Stadsarchief, Jac. Biemans)*

vertrek van Frans Jansen als beheerder van het archief en Leo Peters was opeens archivaris van de Sint-Jan...

Behalve het archief van de kathedraal bevinden ook de archieven van de vroegere binnenstadsparochies Sint-Pieter, H. Leonardus en Sint-Jacob, en natuurlijk ook van de huidige Sint-Cathrien, zich in de bouwloods. 'Een groepje vrijwilligers is op dit moment bezig met onderzoek naar de geschiedenis van de Kruisbroederskerk.'

Het archief van de Sint-Jan beschikt over een grote verzameling charters – 'met of zonder zegels' – waarvan de oudste uit 1298. Hierin gaat het vaak om schenkingen van bepaalde rechten, van renten, en dergelijke. Daar komen dan ook weer stukken van kerkelijke eigendommen bij. Allemaal bronnen, die veel informatie geven over de inkomsten van de kerk en van de geestelijkheid.

De kerkrekeningen geven een beeld van de uitgaven en die vindt Leo Peters veel leuker dan de inkomsten. 'De uitgaven zijn het interessantst. Je ziet bijvoorbeeld hoe de hondenslager, de man die loslopende honden uit de kerk moest verjagen, betaald werd. Zo'n collectie geeft een goed beeld van het financiële reilen en zeilen van de Sint-Jan. Vooral van de tijd na de inname van de stad door Frederik Hendrik in 1629. Je denkt misschien, van die tijd zal wel niets te vinden zijn, maar juist uit die periode zijn de rekeningen vrij goed bewaard gebleven.'

Broederschap

Een aardig aspect van de kerkrekeningen is, dat daar ook alle begravingen in staan, zowel in de kerk als op het Sint-Janskerkhof. 'Die worden op dit moment geïndiceerd door het Stadsarchief. Een groep vrijwilligers is bezig alle namen er uit te halen. Een prachtige bron voor genealogen.' Er is een grote publicatie in voorbereiding over de begravingen in de Sint-Jan, weet Leo Peters in dit verband de nieuwsgierigheid te prikkelen.

De doop- en trouwregisters zijn natuurlijk ook voor genealogen, maar toch wordt hiervan in het archief van de Sint-Jan niet veel gebruik gemaakt. 'In kopie bevinden de meeste registers zich ook in het Stadsarchief. Dat is gemakkelijker bereikbaar.' Dat wil niet zeggen dat bezoekers in het archief van de Sint-Jan minder welkom zijn. 'Regelmatig en zeer uiteenlopend wordt een beroep op ons gedaan.' Als voorbeeld noemt Leo Peters iemand, die onderzoek deed naar de lijdensdoeken van Marius de Leeuw, die vroeger in de Plechtige Omgang werden megedragen. De archivaris kent ook de bezoeken van families, die willen weten of hun familiewapen zich (misschien) in een van de gebrandschilderde ramen van de Sint-Jan bevindt. 'Het verdient echter aanbeveling van tevoren even contact met ons op te nemen. Dan kunnen we de mensen zo goed mogelijk van dienst zijn.'

Indrukwekkend zijn voorts de schappen met even oude als dikke misboeken, koorboeken, enz., al moet daar wel hoognodig het een en ander aan gerestaureerd worden. Ook het archief van de Broederschap van Onze Lieve Vrouw bevindt zich hier.

Ingeburgerd

Samen met zijn assistent Frans Sluijter is Leo Peters op dit moment vooral druk met het ordenen van de tekeningencollectie. 'Er zijn natuurlijk heel veel tekeningen van de verschillende restauraties van de Sint-Jan. Maar alles lag door elkaar. We zijn nu bezig dat te ordenen en te inventariseren.' Alles bij elkaar een enorme klus. Leo Peters is maar wat blij met de hulp van Frans Sluijter. 'Het is fijn als je dat met z'n tweeën kunt doen.' Om te laten zien hoe interessant de tekeningencollectie is, toont Leo Peters met enige trots een tekening op linnen (!) van de bekende restauratiearchitect Hezenmans. Eveneens samen met Sluijter doet Peters onderzoek naar de orgelkas – 'zonder t', benadrukt Leo Peters – van de Sint-Jan. 'Ook heel interessant.' Overigens weet Leo Peters zich geweldig geruggeleund door de Archiefcommissie, waarvan de stuk voor stuk zeer deskundige leden worden benoemd door het kerkbestuur. Die commissie ziet hij als een Raad van Toezicht.

Vier dagen in de week is Leo Peters druk in de weer als archivaris. Daarnaast fungeert hij in de kathedraal nogal eens als acoliet bij uitvaarten. En hij is lid van het College van Collectanten. Ook heeft hij 'de eer de mantel van Maria te wisselen bij feestdagen'. Het een vloeit uit het ander voort. Dus staat zijn vrouw in de infobalie van de Sint-Jan en zijn ze beiden lid van het gilde *De Oude Schuts*. 'We zijn volledig ingeburgerd. Het was een hele stap om na veertig jaar Woerden te verlaten, maar we hebben er geen moment spijt van gehad.'

Kerkvoorwerpen

Vier dagen in de week als vrijwilliger, het is nogal wat. 'Als je niet oppast zijn het er zo zeven', weet Leo Peters van zichzelf. Want: 'Van het een komt het ander'. Dat betekent bijvoorbeeld dat hij ook bezig is met het inventariseren van wat hij noemt 'kerkvoorwerpen'. Beter gezegd: kunstvoorwerpen, zoals schilderijen, kandelaars, wierookvaten en

andere kerkelijke gebruiksvoorwerpen. Tevens horen daar zulke objecten van de inmiddels opgeheven parochies bij. Een van de oudste stukken: een 17e-eeuwse kandelaar. 'Er was een inventarislijst van jaren oud. Of ik daar ook eens naar wilde kijken, vroeg het kerkbestuur.' Dat doet Leo Peters nu dus ook, al prijst hij zich gelukkig twee vrijwilligers te hebben die met het inventariseren bezig zijn. Gedeeltelijk geschiedt dat in overleg met het bisdom.

Laatste vraag aan Leo Peters. U bent als vrijwilliger binnengekomen, maar intussen zal er, gezien uw staat van dienst toch wel een kleine vergoeding tegenover staan? Leo Peters lacht van oor tot oor. 'Nee hoor, het is nog altijd liefdewerk oud papier. En in mijn geval is het letterlijk oud papier....'

*Kerkelijke kunst in het depot van de bouwloods.
(Foto: Stadsarchief, Jac. Biemans)*

